

*Industrieel Econoom Piet Moerman pleit voor herinvoering
'Rijnlandse waarden'*



“Het wordt nooit meer business as usual”

Niet Wouter Bos maar Jan Peter Balkenende zou de troepen momenteel moeten aansporen. Om maar aan te geven dat de huidige economische crisis de sores van de financiële sector ontstijgt. Piet Moerman, emeritus hoogleraar Industriële Economie en Productievraagstukken aan de Erasmus Universiteit van Rotterdam en lid van de Strategische Adviescommissie van SIC, vindt dat ons economisch model een totale revisie moet ondergaan waarbij de Anglo-Amerikaanse invloeden moeten plaatsmaken voor het ‘vertrouwde’ Rijnlandse model. Een oud verhaal? “Ik ben er van overtuigd dat ik bij mijn afscheidsrede in 1999 zeker tien jaar voor de muziek uitliep!”

Piet Moerman is al jaren warm pleitbezorger van het Rijnlandse model en het bijbehorende trio: vrijheid, ordening en gemeenschapszin. Enigszins lijdzaam heeft hij dan ook de afgelopen decennia de Anglo-Amerikaanse invloeden zien komen: de strakke economische modellen die zogenaamd zekerheid moesten geven, de sterk hiërarchisch gerichte ondernemingen en ondernemers die uiteindelijk meer liefde voor het geld bleken te hebben dan voor het vak. Maar ook: economische wetenschappers die rekenmeesters werden en toekomstvoorspellers, bedrijven hun enthousiaste volgelingen en politici niet veel meer dan geïnteresseerde toeschouwers. Iedereen krijgt er van langs van de emeritus hoogleraar bij zijn analyse van de huidige crisis. “Met name wetenschappers hebben mijns inziens een kwalijke rol gespeeld; ze hebben langs de zijlijn gestaan en niets gezegd of gedaan. Terwijl er aanleiding genoeg was. Nee, de wetenschap heeft de leugens zelfs toegedekt. De Financial Times noemde onlangs de rol van de economische wetenschap voorafgaand aan de financiële crisis zelfs crimineel.”

Maar het Anglo-Amerikaanse model was dan ook wel erg sexy, moet Moerman toegeven: het had uistraling, het verkocht! Het was, in de woorden van Moerman, een soort zelfrijzend bakmeel. “Om maar een klein voorbeeld te noemen: overal in het land schoten beleggingsclubjes als paddenstoelen uit de grond. Van huisvrouw tot managementgoeroe; iedereen hield zich ermee bezig.”

Zelfs zijn studenten aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam, waar hij doceerde van 1980 tot 2000, vielen begin jaren negentig voor Amerika en alles waar het voor stond. Opvallend, vond hij. Niet dat hij overigens iets heeft tégen de Verenigde Staten. Moerman is niet anti-VS, zo benadrukt hij. “Het is een geweldig land en we hebben er veel aan te danken. Maar dat wil niet zeggen dat je hun systeem moet kopiëren. Het Anglo-Amerikaanse model past eigenlijk niet bij ons, onze maatschappij is anders. We hebben weliswaar dezelfde spelregels maar wij Europeanen zijn ‘debaters’: proberen te overtuigen maar laten de opponent in waarde. Ook hechten we veel waarde aan maatschappelijke cohesie en vakmanschap. Anglo-Amerikanen zijn ‘gamers’ die de andere partij onderliggend willen maken. Dat is een fundamenteel verschil.”

Illusie

Hoe het zo mis is kunnen gaan met de economie – en wanneer precies het verval intrad – blijft enigszins speculeren. Moerman heeft er inmiddels flink wat wetenschappelijke artikelen aan gewijd. Pasklare antwoorden zijn er echter niet. Want geheel in de geest van het Rijnlandse model moet er ruimte voor twijfel blijven bestaan, voor discussie. Zijn recente essay over het Rijnlandse model kreeg ook de titel mee: Rijnlanders, durft te denken en te twijfelen!

Toch schets Moerman, onder andere in dit essay, goed de ontwikkeling en de historie van de verschillende modellen. Diverse filosofen, sociologen, economen en andere vooraanstaande denkers worden als bron gebruikt. Volgens zijn studie kan objectief worden vastgesteld dat eind 20e, begin 21e eeuw continentaal Europa de Anglo-Amerikaanse ‘Leitkultur’ heeft omarmd. Niet omdat we veroverd zijn, maar puur door de sexy en daadkrachtige uitstraling ervan. Het continent heeft zich getransformeerd tot een kloon van die cultuur.

Terwijl globalisering niét impliceert dat de verschillende economische blokken, waaronder de VS, de Europese Unie, Japan en de BRIC-landen, elkaars gewoontes moeten overnemen, benadrukt Moerman nogmaals. Integendeel. Meer dan ooit zal er behoefte zijn om de eigen identiteit te benadrukken. Zeker in deze barre tijden!

De huidige crisis toont eens te meer aan dat de Anglo-Amerikaanse maakbare wereld een illussie is, schetst Moerman. Quasi religieus verpakt, worden richtlijnen en procedures uit de economische-, management-, gedrags- en maatschappijwetenschappen als zaligmakend over ons uitgestort. In principe eenvoudige regels omdat alleen gemeten wordt wat gemeten kan worden. Moerman: “De stijl van deze managers staat in schril contrast met de Rijnlandse traditie waarin twijfel, verwondering, bedachtzaamheid en wijsheid de boventoon voeren. Zowel in het bedrijfsleven als in het wetenschappelijke discours.”

Loodgieterswerk

Hoewel pasklare antwoorden op deze crisis moeilijk zijn te geven, probeert Moerman toch enkele oplossingen te schetsen om uit de impasse te geraken. Voor wat betreft de relatie tussen Europa en de Anglo-Amerikaanse wereld bijvoorbeeld, moeten we eerst maar eens los komen van alle Anglo-Amerikaanse regels zoals IFRS, Sarbanes Oxley en triple A-rating. De rechtspraak is daar nu eenmaal totaal anders geregeld, benadrukt Moerman. “Op het globale voetbalveld gelden wel voor de twee partijen dezelfde spelregels. Maar de configuratie van de elftallen is vrij, evenals de speelstijl. Zulke afspraken moeten ook bottom-up worden gemaakt in de Europese Unie en top-down van de Europese Unie met de Anglo-Amerikaanse wereld.” Een belangrijke rol voor de politiek zal zijn om de mensen duidelijk te maken dat waarden als creativiteit en vakmanschap weer hoog staan genoteerd. Dat houdt volgens de econoom in dat de uit de hand gelopen managementeuforie van de afgelopen decennia moet worden afgeremd. Moerman: “De werknemer wordt niet beloond vanwege zijn mooie praatjes maar vanwege zijn zelforganiserend vermogen en vakmanschap.”

Maar misschien wel het belangrijkste onderdeel van de oplossing van de huidige crisis is het opnieuw definiëren van gemeenschapszin. Ofwel: we moeten er met ons allen de schouders onder zetten! Moerman: “Met het nodige loodgieterswerk proberen de maatschappelijke en economische actoren momenteel het gebouw en de tekening op elkaar af te stemmen. Maar het werkt niet, het kraakt aan alle kanten. Er moet daarom een nieuw gebouw komen, met een aangepaste tekening. Iedere tijd heeft zijn eigen oorlog en ook zijn eigen strategie, zei Carl von Clausewitz. Een opperbevelhebber kan niet vertrouwen op oude, uitgesleten strategieën. Hij moet bottom-up kunnen vertrouwen op de betrokkenheid, integriteit en berekenbaarheid van zijn troepen. Dat verkrijgt je niet door te sturen op getallen en modellen. Nee, de oplossing is vooral een maatschappelijk verhaal.”

Maakindustrie

De aanbeveling van Moerman komt er in grote lijnen op neer de balans weer meer in evenwicht te brengen door het stimuleren van Rijnlandse ordening en gemeenschapszin. Niet investeren in nog ingewikkeldere, hooggeleerde modellen maar vertrouwen op de collectieve ambitie en het zelforganiserend vermogen van een gemeenschap die door een reflecterende psychotherapeut wordt vergezeld. Maar ook: laat Balkenende dus vooral met een maatschappelijk verhaal komen. Moerman: “Deze crisis gaat niet meer om geld, de maatregelen die onder andere door minister Bos van Financien zijn genomen, zijn niet meer dan plakwerk. Het is niet wezenlijk. Daarbij schetsen politici veelal het beeld dat Nederland vooral een handels- en bankenland is. Terwijl de industrie nog een enorm belangrijke pijler is onder de economie. Daar zou juist meer en beter beleid op moeten worden gevoerd. Want de broodnodige innovatie - wat dan weer wel een veel gebezigde term is bij politici - vindt vooral plaats in de maakindustrie.”

Of de prijs die het Westen nu betaalt, leidt tot het gewenste leereffect? Moerman blijkt sceptisch: “Diverse berichten wijzen erop dat de elite binnen het bestaande systeem, hoe lek als een mandje, teruggrijpt naar de oude, vertrouwde ‘trukendoos’. Bijvoorbeeld aandelen terugkopen om zodoende een hogere price-earning ratio te creëren, Ik vrees dat Machiavelli toch weer gelijk krijgt met zijn stelling dat mensen gebrekkig de realiteit doorzien, weinig ervan leren en blijven volharden in hun fouten.”

Toch zal ‘zijn’ Rijnlandse model de komende tijd opnieuw in de belangstelling komen te staan. Daar is hij van overtuigd. “Het is zeker geen oud verhaal maar uiterst actueel: ik loop misschien weer tien jaar voor de muziek uit. Dus zal ik dit verhaal nog vaak moeten vertellen.”

Wilt u meer informatie neem dan contact op met Piet Moerman via p.moerman@tiscali.nl